

Geliş (Recieved): 25-08-2025
Kabul (Accepted): 19-10-2025

Kitap Tanıtımı/Book Review

Panoramik Yolculuklardan Evrensel Mite Ülkü Tamer Öykülerinde Düş ve Arzu

Saba Kırer*

Kırer, S., *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research journal*. 2026-I - Sayı/No: 372, 245-252.
e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa116. <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Gelin sunulamayana tanıklık edelim.

J.F. Lyotard

Düşlerin anlamı açıklanamaz bir karanlık içindeyse, bir kapalılık söz konusuysa bunun nedeni insanın kendinden kaçırdığı, kendinden kaçırmazsa yapamadığı, bu nedenle de bilinç dışına sürüp attığı istekleridir. Bilinç dışı, geceleri uykuda etkin duruma geçer.

Bu durum, geriye itilmiş arzuların, onlardan kaynaklanan içsel tepkilerin ancak bir biçim değişikliğine uğradıktan sonra kendilerini açığa vurmalarıdır. Buna verilen izindir. Bilimsel araştırmalar da gece düşleriyle gündüz düşlerini birbirine benzetmiştir.

* Yazar/Eleştirmen. sabakirer@gmail.com. ORCID ID 0009-0007-6820-5167

Sanatçıların uçuşan- bulutsu etki bırakan düşe dayalı eserleri, gündüz düşleri olarak da açıklanabilir. Freud, acaba sanatçıyı güpegündüz düş gören birine, sanatçının yaratılarını ise gündüz düşlerine benzetebilir miyiz, diye sormaktadır?²

Ülkü Tamer'in *Alleben Öyküleri* de bize gündüz düşlerinin edebiyatımızdaki uç örneklerinden birini göstermektedir. Yazarın, parçalı anlatım tekniğiyle kaleme aldığı, keyfinin aptalı Şekerci Asım karakterinin düşlem dünyası ayrıksıdır. Yazar, tekinsiz bir gündüz düşünüyü zengin metaforlarla, imgelerle, yanılsamalarla, çağrışımlarla, içsel yolculuklarla aktarır.

"Koskoca adam. Bizim çimdiğimiz yerin az ötesinde suya girmiş. Bir çalının ardına sinip baktım. Çimmiyor. Suyu dövüyor. Dikilmiş derenin orta yerinde, iki elini iki yumruk etmiş suya vuruyor. "Ulan Sabahat neredesin? diye bağıyor. Belki yarım saat suyu dövdü. Sonra çıktı, giyindi, namaz kıldı."³

Tamer'in Şekerci Asım'ı "Yüreğin arzuladığı ne varsa, hepsi her zaman su betisine indirgenebilir." diyen Paul Claudel'in arzuyu, su betisine indirgeyişine ulanabilir. Bir su birikintisi koca bir evreni içine alır. Suyun içinde kurulan eğer bir düşse koca bir ruhu bütünüyle içine alır. Şekerci Asım'ın suyun aurasında "Ulan Sabahat neredesin?" diye nöbetler geçirmesi, yalvarıp yakarması; bir suya yenileşmek, doğmak için gireriz diyen Bachelard'ı anımsattı bana. Şekerci Asım'ın kendini yenileyeceği, doğacağı asıl an Sabahat'a ulaşacağı andır, bunu ilk defa derenin içinde belirtmesi ise ayrıca anlamlıdır. Daha sonra -su metaforu tekrar karşımıza çıkacaktır- öykü sonunun "Yine Hıdır'ın evine gidip tuluğu bir daha doldurdu. Alleben'e vardı. Tuluğu kaldırdığı gibi dereye boşalttı. Derede su yerine tam kırk bir gün meyan şerbeti aktı."⁴ dereye şerbetin dökülmesiyle de anlamaktayız. Şekerci Asım'ın öykü boyunca suyla iletişimi hem Sabahat'a karşı duyduğu arzu bakımından hem de yıkanmışlığının, arınmışlığının ancak Sabahat'la oluşabileceğini göstermesi bakımından da işlevseldir. Ancak dereye akıtılan yörece

² Bkz: Freud Sigmund, Sanat ve Sanatçılar üzerine, Bildende Kunst und Literatur 10. Cilt içinden, çev. K. Şipal, YKY, İstanbul, 2004, s.109

³ Tamer Ülkü, *Alleben Öyküleri*, Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul, s.58

⁴ Bkz: a.g.e. s.70

nl bir Őerbet olsa da nihayetinde meyan kökünün kekremsi acılığı öykü özneleri arasındaki tekinsizliği göstermesi bakımından anlamlıdır. Sabahat karŐısında bir yandan acı çeken özne, bir yandan da uzamın kendisinde gördüğümüz acıklı durum acının daha derinlerde olduğunu okura hissettirir. Tabii meyan Őerbetinin hastalıklara Őifa verici özelliği de göz ardı edilmeden. Zira Şekerci Asım'ın Sabahat'a olan zaafı da melankoliyi de aÇan psiŐik durumu ilaç özeliği bilinen meyanla Őifaya ulaŐtıęının da bir iŐareti olarak değerlendirilebilir. Şekerci Asım'ın Sabahat karŐısındaki durumunu "Orada Sabahat'ı tanıdı. Altı yaŐında bir kız. Ertesi akŐam Japon mağazasından aldığı bebeği götürdü Sabahat'a."⁵ en iyi açığa çıkaran da yine 'su'dur.

Her Anteplinin yaŐamında yeri olan bu dere, Tamer'in iki kitabına da ad olmuŐtur: Alleben Anıları ve Alleben ykleri. Anıların bile derenin üzerine örülmesi, Alleben'in merkeze alınıŐı hem Antep için hem Tamer'in kendisi için bu derenin öneminin bir kanıtıdır. Aslında Antep'i ikiye ayıran Fırat'ın suyu her zaman dikkat çekiciliğini korumuŐtur.

Şekerci Asım'ın dere içindeyken Sabahat'ı arayıŐı bana Mallarme'nin -gerçekte derelerde amayan- halk arasında cehennem alevi adı da verilen kuzgunkılıcını derelere bağlaması "Pas renkli kuzgunkılıcı ince boyunlu kuğularla" dizesini anımsattı. Dostlarının yaŐlılıęını yüzüne vurmasına karşın Şekerci Asım, Sabahat düŐünden hiç vazgeçmez. Derenin sularını döverken ince boyunlu Sabahat'ın dŐn kurar. Kuzgunkılıcı ile ince boyunlu kuğunun suda birleŐimi, Şekerci'nin derede Sabahat dŐyle örtüŐür kanımca. Şekerci'nin akranları "Ocağında kl görmüş adamsın sen. Zaten gittin İstanbul'a sattın savdın, döndün, Őu dükkâna sığındın. Otur artık oturduğun yerde. Bu iŐi de bıyığına bulaŐtırma."⁶ sözleriyle Şekerci'yi uyarmaktadır. Mallarme dizelerinde kuğuya karşı 'pas' Tamer'in yksndeysen Sabahat'a karşı 'kl' nitelendirilir.

⁵ Bkz: a.g.e. s.67

⁶ Bkz: a.g.e. s.63

İnsanın Anayurdu Çocukluğudur

Gerçek bütündür.

Hegel

Tamer'in Robert Kolejine gidinceye kadar yaşadığı yer Antep'tir. Su, hem de akan bir su Tamer'i yazınsal alanda birçok yönden sarıp sarmalayacak bir güç, metafordur. Mezopotamya'nın su gereksinimini de büyük ölçüde sağlayan yine bu sudur. Tamer'in Sabah gazetesine verdiği röportaj Tamer için Antep'in önemini açıkça göstermektedir. "Antep, benim anayurdum" diye açıklamada bulunan Tamer'in yazınsal yaşamını, Jorge Amaodo'nun "İnsanın anayurdu çocukluğudur" yaklaşımıyla da açıklamak mümkün.

"Alleben göletinin bugün turizme kazandırılması Alleben'in hâlâ Antep için bir çekim alanı oluşturduğunu göstermektedir. Alleben kıyılarında yeni sosyal mekânların kurulması, buraların ziyaretçi akınına uğraması çekiciliğinin daha da arttığını göstermektedir. Tamer'in Antep konusunda Sabah gazetesine verdiği röportajda:

"Gaziantep benim için sadece doğup büyüdüğüm bir kent değil. Beni oluşturan en önemli öğelerden biri. Annem, babam, ninem gibi. Ben yine onların çocukları olsaydım, ama bir başka yerde doğup büyüseydim, içimdeki birtakım zenginlikler olmayacaktı sanki. Antep'e ne zaman gitsem, o zenginlikleri yeniden yaşıyorum. Belki yok olup gitti çoğu. Ama içimde bir yerlere o zenginlikleri define gibi gömmüşüm. Onları yeniden çıkarıp keşfetme olanağını sağlıyor Antep yolculukları... Bugün ben de anayurdumdayım."⁷

Tamer'in yazınsal alanda ağırlıklı olarak Alleben'i işleyişini aslında yaygın bir anlayışla ana karnına dönüş arzusu olarak kabul edilen su motifiyle de açıklamak mümkün. Tamer'in Alleben'i, hem yazınsal dünyası hem de kendi kişisel dünyası bakımından anaya dönüş arzusu olarak da karşımıza çıkar.

⁷ Ülkü Tamer, bir dönüş yolculuğu, sabah.com.tr/yazarlar/tamer/ 2009/04/20/
bir_donus_yolculugu

“Başımı eğdim. Muska gözlerimin önünde sallanıverdi; çıkarıp avucuma aldım. Başımı yeniden leğenin üstüne eğdim. Ninem biraz su döktü, çok sıcaktı, ama söylemedim. Gözlerimi yumdum; ninem başımı sabunlamaya başladı.”⁸ s. 21.

“İki çocuk vardı. Benim yaşımdaydı ikisi de. Yok yok biri daha küçüktü. Üç yaş küçük. Oğuzeli yolundaydılar. Kasaba uzaktan görünüyordu. Oğuzeli’nde dinamitle tuttuğumuz balıklar var ya, ırmakta- işte ikisinin de elinde birer balık vardı öyle.”⁹

Tamer yazınında, Alleben ya da Antep’in önemi bir çocuğun belleğine kazınmış anların açığa çıkarılmasıyla oluşur. Ancak bu anlar toplamı birbirine ulanarak genel bir Antep panoraması ya da bir çocuğu oluşturan, onun büyümesine, gençliğe evrilmesine yol açan bir yolculuk hali oluşturur. Bu panoramik yolculuklar bizi evrensel bir mite götürür. Bütün insanlığın bulunduğu ortak bir duygu durumuna: Acıya. Çocukluğu derinden hisseden Tamer’in Tomris Uyar’la evliliğinden olan bebeğinin henüz sütteyken rahmete ermesi¹⁰, yazarın acıyı böylesine derinden işlemesini ayrıca anlamlandırır. Evlat acısını dünyada hiçbir şey karşılayamaz, denmiştir her zaman.

Bir öykü, herhangi bir öykü değildir. Üstelik bu, Ülkü Tamer gibi yazın dünyasının en önemli isimlerinden biriye. Bir yazarın öz yaşamıyla eseri arasında bazen yakınlıklar bulunur. Alleben Öyküleri’nde öznelerin acısının okura duyumsatılmasındaki güç kanımca Tamer’in yaşamındaki sarsıntılar, acılardır. Tamer’in Alleben’i ‘acı’nın açığa çıkarılmasında bir üs oluşturur. Tamer burada mevzilenir, buradan harekâtı başlatır.

Tamer öykülerinde, bir söylemin ardından bir başka söyleme geçer. Metni bir sonraki metinle birleştirir yeni bir bakış getirir, aslında okurdan saklanan bir gerçeklik yine yazarın kendisi tarafından ifşa edilir. Tamer, bu sayede metnin iletişimini koparmaz. Öyle ki asıl metne-ana gövdeye- gereksinim duyduğunda ek bir metin ekler. Asıl metinde asılı kalmış veya kalması olası durumlara, eklediği yeni bir gerçeklikle

⁸ Tamer Ülkü, *Alleben Öyküleri*, Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul, s. 21.

⁹ Bkz: a.g.e. s. 73

¹⁰ Bkz: AIESEC, *Türk Edebiyatının Ulaşılamayan Kadını: Tomris Uyar*.

metin ilk okuduğumuz andan başka durumlara bürünür. Hatta asıl anlamını ilk okuduğumuz andan sonra edindiğimiz izlenimler, metnin asıl hikâyesi olarak okurun zihnine çakılmış bir biçimde yerini alır. Metin her şeydir ve onun dışında hiçbir şey yoktur, diyen J. Derrida'ya inanırım ben. Alleben öykülerinin ilk öyküsü olan "Sitti Zeynep" öyküsünde olduğu gibi. "Sitti Zeynep, bir mağaranın ağzından ateş etti Tahir'e. Onu başından yaraladı. Sonra ağaca asıp gölgesine oturdu, bir cigara sardı."¹¹

Alleben Öyküleri'nde Saptadığım Atasözü ve Deyimler

Yalnızca "Şekerci Asım" öyküsünden saptadığım Antep yöresine has kullanılan sözler ise:

"Kaleden kına savurdu"¹²

"Arefesi bayram etmezdi"¹³

"Keyfinin aptalı"¹⁴

"Çerçinin çığırdığına inanmıyor da, eşeğin bağırdığına inanıyor."¹⁵

"Bir batman ekmekle bir it ayarlamazsın"¹⁶

"Kilci eşeği gibi yüzünü sallandırma"¹⁷

"Bir damarı kırık için ne hale düştün!"¹⁸

"Ocağında kül görmüş adamsın sen"¹⁹

¹¹ Tamer Ülkü, *Alleben Öyküleri*, Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul, s. 34

¹² Bknz: a.ge. s. 57

¹³ Bknz: a.g.e. 57.

¹⁴ Bknz: a.g.e. 57

¹⁵ Bknz: a.g.e. s.59

¹⁶ Bknz: a.g.e. s.61

¹⁷ Bknz: a.g.e. s. 61

¹⁸ Bknz: a.g.e. s.. 63

¹⁹ Bkn: a.g.e. s.63

“Kırım oğlunun kellesini mi kestin?”²⁰

Şekerci Asım öyküsünde saptadığım sözler, yöresel söz-ağızlara ilgi duymama karşın daha öncesinde duymadığımı belirtmeliyim. Başka kaynaklara ulaştığımda da Tamer’in Türkçe hazinemize kazandırdığı dilin zenginliğini görmek mümkün. Antep ağızları üzerine Dr. Öğretim görevlisi Bedri Aydoğan, yaptığı araştırmalarda yazarın kullandığı dil üzerine durmuştur.

Aydoğan, *Alleben Anıları ve Alleben Öyküleri*’nden saptadığı atasözü ve deyimlerle ilgili²¹ öncelikle bir Antepli olması nedeniyle Ömer Asım Aksoy sözlüğüne başvurduğunu belirtir. Ancak saptadığı sözlerden yalnızca beşinin orada yer aldığını diğer on ikisinin ise yer almadığını saptar. Ömer Asım Aksoy’un Gaziantep Ağızları adlı kitabına da başvuran Aydoğan bu deyimlerden birçoğunun orada da yer almadığını ifade eder.

Tamer’in “Şekerci Asım” öyküsünden aldığım sözleri ben de ilk defa Alleben Öyküleri’yle duyduğumu belirtmeliyim. Bu da Gaziantep kültürünün henüz yeterince işlenmemiş, açığa çıkartılamamış olduğunu göstermektedir.

²⁰ Bkz: a.g.e. s.67

²¹ Aydoğan Bedri, *Alleben Öykülerindeki Antep*, Çukurova Üniv. Sosyal B. E. D. C.19, S.3

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır. Yazar, bu üründe derginin Yapay Zekâ politikasına uymayı taahhüt etmiştir.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The author declares that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study. The author has committed to complying with the journal's Artificial Intelligence policy in this product.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).